

Sanningen om Frida

Frida Palmér var Sveriges första kvinnliga astronom, verksam främst i Lund 1929 till 1946, då hon tvingades att sadla om till läroverkslärare. Här är hennes okända och spännande historia.

av *Charlotte Sikö Helin*

I boken *Lundaögon mot stjärnorna* (utgiven av Lunds universitetshistoriska sällskap, 2003) som beskriver gångna tiders människor och verksamhet på Astronomiska institutionen i Lund, finns bland annat ett foto av en mycket söt ung kvinna som lyser av framtidstro. Hon hade då nästan 17 år framför sig med astronomi, men skulle komma att tvingas till ett yrkesbyte och bli läroverkslärare i Halmstad. När boken kom ut stod Internationella astronomiåret 2009 för dörren, Halland planerade många olika evenemang runt om i länet, bl.a. vetenskapscaféer, så den kunde inte ha dykt upp lägligare.

Detta är en berättelse om Frida Palmér, idag personligen ihågkommen av grannar och några yngre kolleger, men framför allt av dem som då var tonåriga elever med allt vad det innebär av begränsningar. Minnesbilderna av henne är motsägelsefulla, men man är överens om att hon var liten, anspråkslös, skygg samt en bedrövlig lärare. Så lite man ibland vet om andra människor och så lätt hänt att man då

bara gissar eller drar slutsatser som inte blir riktiga. Tänk om hon inte alls var skygg, utan bara var ointresserad av kallprat eller upptagen av annat i tankarna, och hur många spränglärdade lektorer fanns det inte förr som helt saknade förmåga att undervisa långt under deras egen nivå?

Ingen i den stora publiken anade att det bakom lärarrollen fanns en vacker, kraftfull, genombegävd, orädd, egensinnig och företagsam person som fick ett ovanligt öde.

Flickan och studenten

Frida Elisabeth föddes i Blentarp i Skåne den 14 januari år 1905 som enda barnet till byggmästare Hans Persson Palmér och Elsa Palmér f. Jeppsson. När Frida bara var fem år gammal dog fadern, och 1910 flyttade Elsa med sin dotter till Järrestad i Simrishamns kommun. På något sätt klarade Elsa att föda henne och sig själv utan att gifta om

Motsatt sida: Frida Palmér (1905–1966) i Halmstads läroverkskatalog ca 1960.

sig. Inga papper har ännu gått att hitta om Fridas skolgång, men man kan på goda skäl anta att hon fick ekonomisk hjälp att klara sin utbildning och också måste ha varit en stor begåvning, eftersom hon 1925 kunde avlägga studentexamen vid Lunds fullständiga läroverk för flickor. Då hade Frida redan hunnit bli 20 år, sannolikt arbetade hon samtidigt som hon studerade, ty studenten var det mycket få som kunde ta då. Flickor kunde gå vidare till viss högre utbildning, men tillträde till gymnasiet stadgades inte formellt förrän 1928.

Hösten 1925 skrevs Frida Palmér in vid Filosofiska fakulteten i Lund där hon läste astronomi och matematik. Ekonomin var och skulle under alla forskarår förbli ett dominerande bekymmer med ett ständigt sökande av bidrag och stipendier. Hon tog sin fil.kand. 1928 och fick en tjänst 1929 som e.o. amanuens på astronomiska institutionen, men den lönen förslog inte långt. Det finns en anteckning bl.a hos Fredrika Bremerförbundet om att det beviljats 300 kronor till Frida så att hon kunde fullfölja sin licentiatexamen. Att hon kommit så här långt var alltså en bragd med tanke på den tidens inställning och hindrande regelverk, som om inte förpestade så i alla fall rejält bromsade den akademiska vägen för kvinnliga studenter.

Frida fortsatte att läsa vidare och hade turen att få den karismatiska och då mycket uppskattade professor Knut Lundmark som mentor och vän. Hennes område var variabla stjärnor; efter högsta betyg i astronomi i sin filosofie ämbetsexamen 1930 fick hon ett stort resestipendium

och kunde börja forska på allvar.

Åren som följer pendlade hon mellan Lund och besök på olika observatorier ute i Europa, men glädde sig varje gång åt att resa ”hem till Obsis”.

Ut i världen

Nu kan man följa henne genom rapporterna till Lundmark. Alla breven, som finns på Universitetsbiblioteket i Lund, vittnar om stor vänskap och kollegialitet. Hon är oerhört ambitiös, noggrann och tar in allt hon kommer över om ljuskurvor, tidsbestämningar, instrumentkonstanter etc. Frida sprudlar av entusiasm och engagemang och besöker bland mycket annat observatorierna i Prag, Wien, Budapest, Potsdam och Berlin, platser hon skulle återkomma till under första delen av 1930-talet. Det vimlar av namn på personer hon träffar, och ibland agerar hon kurir för nyheter mellan Lundmark och hans utländska kolleger. Återkommande skriver hon till Lundmark att hon har så mycket att berätta att det får anstå tills hon kommer hem.

Frida får många vänner och tillåter att roa sig kungligt, ”men det är ju visserligen sådant som jag inte precis kan skriva om i reseberättelsen men jag tror det har gjort nytta det också”. Hon ”trivdes ofantligt bra” och arbetade hårt. På Berlin-Neubabelsberg var ”Dr Dick så vänlig och lärde mig speciellt arbetet med den operonliga mikrometern ... och erbjöd mig att fortsätta om jag kommer igen”.

Astronommöte i Köpenhamn i september 1931. Frida Palmér står bredvid Elis Strömberg (i mitten) och t.h. om honom står Knut Lundmark.

Professor Paul Guthnick, chef för observatoriet, var mycket hjälpsam mot Frida som fick forska på variabla stjärnor med en ny fotometer. Guthnick var känd för sina arbeten inom fotometri och spektroskopi, men även för sitt frenetiska kämpande för att bibehålla institutionens vetenskapliga oberoende. Frida träffade där Margarethe Güssow, en duktig astronom vars avhandling Knut Lundmark själv storligen berömt, som lärde en tacksam, mycket yngre Frida ”principen för reduktion av observationer o.d. fullständigt”. Till skillnad från Frida var Güssow övertygad nazist, men i alla sammanhang då Frida nämner henne handlar det uteslutande om astronomi.

Påfallande många forskare var judar och nazisterna lurade runt hörnet, men än så länge kunde Frida visas runt i Potsdam bl.a. av den uppmärksamme dr Hufnagel. Han var en tid även i Lund, men lyckades ta sig till Harvard i USA, som blev räddningen för mängder av Europas intellektuella. Professor Richard Prager, också på Neubabelsberg, en stor auktoritet som ärligen publicerade bibliografier och kataloger över variabla stjärnor, var också hennes handledare. Han var en stor entusiast som engagerade sig i unga forskare, berömde Frida och fick henne att känna sig hemmastadd. Prager fängslades 1939, men vänner fick loss honom så att också han kunde komma till Harvard.

En annan bekant blev Erwin Finlay-Freundlich, som tog henne till Einsteinurm och den stora prismaspektrograf. Freundlich var personlig vän till Einstein som 25 år tidigare efterlyst en astronom att samarbeta med, någon som kunde och ville hänga med i de nya fysiksvängarna, och det var Freundlich. Han ansvarade för uppbyggnaden av anläggningen vars syfte var att genom experiment kontrollera Einsteins förutsägelser om gravitationslinser. Freundlich flydde till Turkiet 1933 och kunde som en av få judar återvända till Tyskland efter kriget.

Genom strömmen av kolleger som tvangs iväg kom Frida tidigt att etablera kontakter med USA. Anmärkningsvärt är att hon uppmärksammades i en utställning där om kvinnliga forskare redan 1936 i samband med Harvard 300-årsjubileum, och det var till USA hon hade tänkt sig när livet ville annorlunda tio år senare. Man kan med fog undra vad som hänt om hon fötts där och inte i lilla Sverige.

Ny teknik och nya uppgifter

Resorna går vidare till Budapest, Wien och som ung, vacker, intelligent kvinna på ett område där det nästan bara finns män tas hon emot och tas om hand i främmande land av många, både män och kvinnor. Hon är naturligtvis exotisk i sammanhanget men också djärv, av somliga kallad våghalsig och inte utan humor. Inför den förestående resan till Prag 1932, fast besluten att genomföra den själv, skriver hon att ”alla varnar mig för att resa ... och underhåller mig med hemska historier om flickor som försvinner och försvunnit. Men jag ska’ nog klara mig, så enkelt försvinner man inte, inte ens i Prag. Ville tala om detta för den händelse jag verkligen skulle försvinna” (här syftar hon på att hon blivit nästan utan ekonomiska medel).

FOTO: ASTRONOMISCHE GESELLSCHAFT DEUTSCHLAND

Astronomikonferens i Danzig 1939: Frida Palmer t.h. snett bakom damen i hatten. T.v. om Frida står Margarethe Güssow.

I Prag är det professor Pollak som hjärtligt tar sig an henne, och hon har lovat att senare berätta för professor Prager och dr Dick om Pollaks ”underbara maskin”, dvs. hans hålkortsmaskin för bearbetningen av vetenskapliga data. Eftervärlden räknar honom som en pionjär genom hans ihärdiga arbete med detta. Att t.ex. kunna överföra Henry Drapers stjärnkatalog på hela 225 305 objekt till hålkort på tre månader skall sättas i relation till den sedvanliga proceduren med kortregister. Där fylldes alla uppgifter noggrant in av assisterande kontorister, oändliga beräkningar gjordes för hand, ett tidsödande arbete som kunde ta evigheter.

Åren 1933–1936 var en tillfälligt lättad Frida ordinarie amanuens i Lund och skriver att ”det gläder mig så mycket att få vara kvar på obset åtminstone för en tid”. I tjänsten som bara var 50 procent ingick ”ledande av räknebyrån samt lektioner och föreläsningar för sjökaptenerna vid deras lektorsmeritering”, men Frida har redan insett att hon inte själv kan bestämma sin framtid. Observationer gör man på natten, antecknar gör man för hand och det är en väldig massa data som måste tas om hand och skrivas ut på maskin. All denna administration får forskaren hjälp med efter bemyndigande av professorn, men alla ser inte positivt på pionjären Frida Palmér. Det fanns helt enkelt inga andra kvinnliga astronomer. Hon kommer alltid att stöta på motstånd från olika håll på grund av att hon befann sig på platser och utträttade saker som kvinnor inte förväntades göra.

Den första doktoranden

Fridas forskning kom att bidra stort till samtidens förståelse av variabla stjärnor, särskilt de som betecknats som oregelbundna. Hon bestämde positionerna med meridianteleskop, sedan egenrörelserna med hjälp av Pragers kataloger. Hon listade över 259 stjärnor vilkas variationer inte hade regelbunden periodicitet, undersökte deras galaktiska fördelning, ordnade efter spektraltyp; de flesta spektra saknade de linjer som är typiska för Mirastjärnor. Hon upptäckte att ljuskurvorna hos en del stjärnor kunde tolkas som interferens mellan två eller flera samtidiga, periodiska förlopp i stjärnorna och så till sist, 1939, kunde hon presentera en utmärkt doktorsavhandling utifrån den

tidens tillgängliga data – elva år efter sin fil. kand., en lång tid som inte berodde på annat än brist på pengar. Hon hade tvingats arbeta som extralärare samtidigt med forskningen och alltid med de konstiga ekonomiska bekymren på agendan. För visst är det konstigt att ensamstående kvinnor inte ansågs behöva lika mycket i lön som en ensamstående man?

Nu blir Frida Palmér doktor som Sveriges första kvinnliga professionella astronom.

Kriget kommer

Strax innan krigsutbrottet reser Frida till Belgien, där hon knyter varma och livslånga kontakter med andra forskare. Vid det här laget behärskar hon engelska, tyska, ryska och franska i såväl tal som skrift, men kunde även ”fuska sig igenom några andra”.

Hon kommer till observatoriet i Uccle, utanför Bryssel, där hon lär sig nya metoder och instrument, men hennes brev hem till Lundmark domineras av den politiska oron och berättelserna är goda tidsdokument. ”Från fönstret i mitt arbetsrum ser jag ut över ett verkligt krigsläger. Hästar och soldater springer runt mellan instrumenthusen.” Men hon bestämmer sig för att stanna några månader eftersom ”Belgien ämnar ju vara neutralt”. Hon arbetar med en stor meridiancirkel, ”men den är så rikligt försedd med skruvar och kontakter att man behöver tid för att lära sig hitta dem mekaniskt. Min första tanke var att jag skulle ha behövt minst sex händer för att hantera den bekvämt. När jag började med vår ’cirkel’ i Lund tyckte jag att jag behövde fyra. Men så småningom vänjer man sig att klara sig gott med de två man har.” ”Här är en kronograf som på remsan trycker min., sek. och hundradelar. Det är mycket bekvämt vid avläsningarna.”

Frida samarbetar med ”meridianastronomerna” Moreau, Becq, Cox och Verbaandert. ”Det är stor tur för mig att dessa herrar inte är mobiliserade, ca hälften av de unga astronomerna äro ute.” ”Jag har fått identitetskort och får besök av poliser då och då. Kollegerna var mycket oroliga för mig i början och jag fick tre ggr gå till vår legation men jag är säker här – så länge.” ”Här är man beredd på alla eventualiteter. Detta land har ju ett farligt läge. Den stora faran är en invasion, i synnerhet är man beredd på luftstrider. Belysningen är reducerad, vissa gatlyktor är blåmålade, här och var på trottoarerna ligga sandhögar för släckning av brandbomber – vi har också sådana på observatoriet – och varje kväll går vaktflyg i luften.”

Alla oroar sig för händelseutvecklingen i Europa. ”Jag blev verkligen oroad för vårt land av vad jag läste idag [11/10 1939]. Minns du dr Herbert Jehle? Han är här sen ett års tid och situationen är mycket svår för honom som du kan förstå. Jag antar att vi ingenting kan göra för honom? Han har ju inte mycket pengar och han fruktar en invasion här över allt annat.” Jehle, en tysk icke-judisk framstående fysiker, stor humanist och skarpt uttalat anti-nazist, räddades undan till USA.

FOTO: INST. FÖR ASTRONOMI, LUND

En ung, vacker Frida Palmér från ca 1929 vid meridianteleskopet i Lund som används för positionsbestämning av stjärnor. Lagg märke till de tjocka stövlarna och den praktiga björnskinnspälsen, nödvändigheter för att kunna observera under kalla vinternätter. Bilden fanns också på omslaget till Populär Astronomi nr 3, 2009.

Hemliga staben 1940–1945

Man kan undra hur Frida tog sig hem, men i januari 1940 är hon tillbaka i Sverige. Fr.o.m. nu tar hon även fysiskt hand om sin åldrande mamma som flyttar med till Stockholm när Frida skall tjänstgöra som ledare för grupp 53g vid Försvarets radioanstalt, FRA. Där avkodar man bl.a. ryska signaler som sedan översätts till svenska, hennes stora språkkunskaper kommer väl till pass liksom matematiken, även om hon inte tillhörde de verkliga essen inom spionaget.

På FRA var man avskuren från omvärlden och levde tämligen spartanskt, men man tog alla tillfällen i akt till att roa sig eftersom det innebar extra mat. Ett typiskt sådant var att någon kunde hålla ett föredrag och sedan vidtog minsann middag med dans. Frida bidrog med att berätta om stjärnhimlen, och hon ber ”Käre Knut” om att få låna skioptikonbilder ”av månen och de stora planeterna, vintergatsbilder, gasnebulosor och några anagalaktiska objekt”. Föredraget blev lyckat! Tiden vid FRA uppskattade hon mycket, och det enda hon klagade över var samma sak som alla andra svenskar, de extremt kalla krigsvintrarna.

Även om hon var geografiskt bunden kunde hon korrespondera med sina kolleger ute i Europa. I ett brev förmedlar hon nyheten från Bryssel att ”de belgiska astronomerna lever allesammans men hos meteorologerna är flera dödade under kriget. Det har sitt intresse att höra därför att meteorologiska institutionen och den astronomiska ligger i samma park. En bomb förefaller ha träffat meteorologerna.”

I januari 1942 skriver hon till Lundmark om professor Cox i Bryssel som berättat för henne "att de känner sig isolerade. Varken han eller Verbaanderts verkar lyckliga. Det gör däremot dr Rügemer i München som i ett Hitlerinspirerat långt brev uttalar sin glädje över de tyska vapnens segrar. Emellertid tycks det vara klenk med segrarna i öster, men det vet nog inte de som sitter hemma. Jag råkade höra i radion från en arbetarkongress i London där ryska arbetare deltog att den engelske ledaren ropade "Three cheers for the Red Army! Three cheers for Stalin!" Historien är inte utan humor. Vem skulle tro det för några år sedan!"

Frida skröder heller inte orden med vad hon tycker om de tyska f.d. vänner som bekänner sig till nazismen, och hon anser för övrigt: "Under tiden går visst Hitler och ockuperar det ena landet efter det andra. Man får hoppas att vi i fortsättningen skall lyckas hålla oss icke-ockuperade. Fast skall man välja på att vara tysk-allierad och tysk-ockuperad, så valde jag nog det senare."

För att klara av försörjningen av sin mor och sig själv drygar hon ut inkomsten med att periodvis arbeta som extralärare inne i Stockholm och försöker samtidigt hålla jämna steg med astronomin. Hennes doktorsavhandling skall dessutom tryckas, den kommer att kosta hela 3 115 kr och det är ingen enkel procedur att söka det nödvändiga statsanslaget. Hon gör översättningar åt Lundmark, bl.a. en uppsats av den sovjetiske astrofysikern Ambarzumian, kartlägger astronomin i Sovjet, till och med besöker både Moskva och Leningrad. "Härmed sänder jag mina koncept av överblicken över verksamheten vid de sovjetiska observatorierna [Pulkovoobservatoriet får störst utrymme, vad där stod gick också till stor del igen i de följande redogörelserna] ... något väsentligt nytt får man inte veta om metoder och resultat utan att de talar om vad var och en av deras astronomer hittat på." Hennes rapport kom att bli omfattande, men ändå intressant med flera tidsglimtar såsom solförmörkelseobservationen som fick ställas in eller att Moskva borde stivas med v och inte det tyskinfluerade w.

Ett sista försök

Samtidigt fortsatte Frida sitt arbete med variabla stjärnor trots ett tilltagande ointresse från institutionen i Lund. Den 7 december 1942 skrev hon: "Tack för årsberättelsen, där jag ser att jag fortfarande, i någon mån, räknas till Observatoriet."

Utbytet mellan kollegerna utomlands pågick oavbrutet men hon hade ändå närmast obefintliga chanser att få komma tillbaka in på sitt "Obsis" i Lund. Orsakerna kan man bara spekulera i; att hon var kvinna kan vara en, att hon hade behövt vara på ett observatorium för att kunna följa med i utvecklingen en annan och att hon behövde få hjälp med omfattande, tidsödande beräkningar en tredje. (Professor Gyllenberg i Lund gav tillstånd till en fröken Johnson att hon kunde få assistera Frida, men då bara som dubbelarbete på sin fritid. Frida hade inte ens en egen skrivmaskin!) Ett ytterligare skäl torde också vara att Knut Lundmark vid den här tiden av många anledningar inte

Frida Palmér under en fysiklektion på läroverket i Halmstad ca 1952.

stod särskilt högt i kurs; att ha honom som referens ökade inte hennes chanser till vare sig tjänster eller stipendier.

Då hon erbjöds att ta tjänstledigt för att göra ett provår, dvs. utbildas till lärare, antog hon därför detta. Ett lärarjobb skulle ge den ekonomiska trygghet hon aldrig hade haft, och vem visste hur länge kriget skulle hålla på? Hon hade ju också sin mor att tänka på.

Fortfarande anställd på FRA kunde hon 1945 publicera ytterligare en lista över 98 variabla röda stjärnor, den största enhetliga sammanställningen av röda variabler av icke-Miratyp. Arbetet skulle ge henne ännu lite plats i astronomihistorien, men i april meddelar hon Lundmark att hon "ämнар söka lektoratet Halmstad när det ledigförklaras".

Frida släppte aldrig kontakterna med kollegerna runt om i världen. Vintern 1945 får hon lärartjänsten i Halmstad, men i samma andetag söker hon också med full kraft ett resestipendium från "Akademiskt bildade kvinnor" för att forska i USA. Där väntar några goda vänner på henne, hon är bekant med den store Walter Baade, Dorothy Davis-Locanthi är god vän och hon vet precis vad hon vill göra. "Jag ämnar studera meridianastronomi vid Lick och ev. Harvard, spektralastronomi vid Mt Wilson, studera det med hänsyn till spec. de irreguljära variablerna, som ju förändrar sina spektra under sin variationsperiod." Frida brinner av iver i sitt brev till Lundmark där hon ber om hans rekommendationer, hon längtar efter att forska och skriver en ursäkt: "Du tycker kanske att detta bör en nyutnämnd lektor inte göra. Men det stod nyligen i läroverkstidningen en uppmaning till lärare att begagna sig av tillfällena att med förmånlig tjänstledighet resa ut och studera." Lundmark skickar henne de bästa vitsord och hon svarar: "Det var roligt att få läsa och det återger mig en liten smula självförtroende."

Frida Palmér får inget stipendium trots att man allvarligt övervägt att ge henne ett, men valt att stödja forskare i ockuperade länder. I september 1946 berättar hon för Lundmark att hon istället varit ute en månad och hälsat på sina vänner och kolleger ute i Europa. "Jag besökte förstas observatorierna och då jag var bjuden hem till flera astronomer träffade jag även andra intressanta belgier. M. Delporte och M. Moreau hade dessutom skrivit introduktionsbrev som ledde till ett besök på "Institutet för radio-elektricitet i Bayeux."

Härmed upphör hennes liv som astronom, Sveriges första kvinnliga astronom, vid knappa 41 års ålder.

Lärarinnan i Halmstad

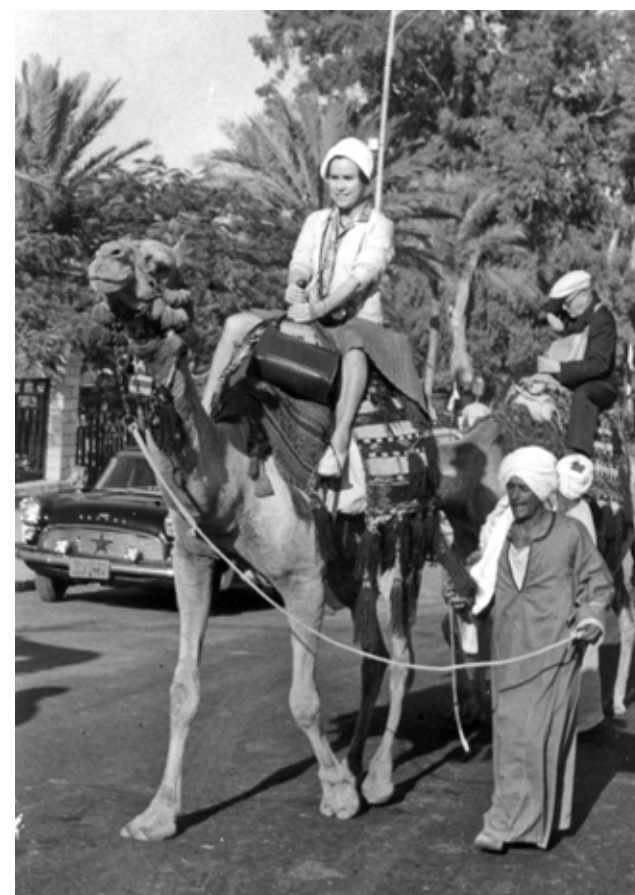
Härtill nödd och tvungen stämmer bra in på Fridas nya roll som lektor vid Högre allmänna läroverket i Halmstad, och hösten 1946 flyttar hon in i en vindskupa tillsammans med mamma Elsa. En granne minns Frida när hon varje morgon gav sig av till sin arbetsplats. Liten, klädd i sin outmanande lärarinneklädsel med blicken i backen och snabba, energiska steg tog hon sig till skolan där hon tog sig an sin uppgift med största allvar. I en minnesbok om läroverket i Halmstad står att lektor Frida Palmér utan tvivel var den mest meriterade av de kvinnliga lärarna. Hon styrde de stora pojkdominerade klasserna på reallinjen med sammanbiten beslutsamhet, något som väckte motvillig respekt inom kollegiet.

Eleverna å andra sidan, med få undantag, snarare fruktade henne och många fasade för hennes obönhörliga förhör framme vid svarta tavlan. Det var inte så att hon saknade vad vi allmänt menar med empati, snarare tvärtom. Många vittnar om hur hon månade om elevernas trivsel, ordnade skolresor och utflykter. De kunde uppvakta henne tillbaka, gick och lussade för henne, så som man gör med lärare man ändå tycker om, och Frida var inte den värsta läraren, nej hon kunde bara inte fatta när eleverna inte förstod fysik eller matematik. Inte av elakhet eller snobberi utan bara total oförmåga, en psykologisk blind fläck för att alla rimligen inte kan ha ett intellekt som hennes. "Men snälla Johansson, det här är väl ändå inte så svårt att begripa! Johansson får anstränga sig lite, det här är såpass enkelt att Johansson får se till att lösa det här problemet nu." Frida såg över huvud taget inga svårigheter alls i ämnena och hon såg inte hur stackars Johansson darade framme vid tavlan, svetten rann och ångesten tilltog... Detta satte djupa spår hos just denna elev som samtidigt erinrar sig att det fanns ögonblick då Frida mjuknade och sprack upp i ett stort, gott leende.

En del föräldrar och elever gick till rektor med kritik och Frida var långt ifrån okänslig för den. Hon kunde bara inte förstå den. Kring 1950 skulle en klass ha ett oförberett fysikprov. En kaxig yngling protesterade: "Fröken lovade att vi skulle få veta det i förväg så vi vägrar skriva något prov", och lyckades få hela klassen att skrivstrejka. Frida var alldeles tyst. Resultaten av detta blev sänkt sedebetyg åt alla som var närvarande, alla stipendier och premier frös inne det året, vilken blev kännbart för de mindre bemedlade. Frida fick en ordentlig knäck med sjukskrivning som följd.

Den okända Frida

Hon gjorde så gott hon kunde, men trivdes inte som lärare och längtade ständigt ut till sin andra värld. Vänkretsen verkade begränsad och hon hade rykte om sig att vara vänlig men enstörig. När mamma Elsa dog 1956 sökte sig Frida ett större umgänge, och året efter står hon som en av initiativtagarna till en Halmstadsavdelning av Zonta, en internationell förening för yrkesverksamma kvinnor. Mycket tyder dock på att hennes medlemskap var symboliskt; hennes akademiska bana gav helt enkelt extra glans och man ville gärna ha henne med.

Den okända, glada Frida rider kamel i Kairo 20 december 1963. Mannen bakom är sannolikt den estländske astronomen Ernst Öpik.

Hur kunde den strålande unga forskaren från 1932 förvandlas till en "skygg mus" i Halmstad? Svaret är att Frida aldrig var eller blev någon skygg mus! Som de flesta andra ensamstående lärarinnor drog hon på sig den bildliga och bokstavliga uniformen under skoltimmarna, men så fort hon fick chansen reste hon. Ofta, långt bort, ensam från Halmstad men inte ensam dit hon kom. Hon höll kontakt med flera av de tidigare astronomikollegerna, fotograferade massor och förlade sina intressen utanför skolsfären.

Att flytta till Halmstad som ogift 42-årig kvinna och med så hög utbildning – hur lätt var det för Frida att komma med i några sociala kretsar utanför skolan? Lektor på läroverket, disputerad i Lund, arbetserfarenhet från stora delar av Europa och samtidigt en människa helt utan armbågar, självförhåvelse, förslagenhet eller beräkning. Hon hatade att vara beroende på något som helst sätt, avskydde att vara femte hjulet, vantrivdes inte med själva Halmstad som hon fann vara "en både vacker och behaglig stad" utan med sitt kringkurna liv som lärarinna. Frida var en ivrig själ med en ständig längtan ut i världen. Titta bara på den glada människan som tre år före sin död rider dromedar dinglandes med benen! *

CHARLOTTE SIKÖ HELIN är forskningsinformatör och var projektledare för "Halland i Universum" under Internationella Astronomiåret 2009